

שלומי אלדר

"ויתבוננו חסדי ה'" - המסר שבמגילת אסתר

- א. חשיבותה של מגילת אסתר
- ב. ההשואת ללבח תורה
- ג. לעתיד לבוא

א. חשיבותה של מגילת אסתר

הגמרה במסכת מגילה (ז, א) מספרת:

שלחה להם אסטור לחכמים: כתבוני לדורות! שלחו לה: "תללא כתבתني לך שלישים" (משל י כב, ז) - שלישים ולא רביעים (רש"י) - בשלושה מקומות יש לנו להזכיר מלחת עמלק... וזה שאמור שלמה בדבר שילשתו אי אתה רשאי לרבעו). עד שמצאו לו מקרה כתוב בתורה: "כתב זאת זכרון בספר" (שמות יז, יד); "כתב זאת" - מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, "זכרון" - מה שכתוב בנבאים, " בספר" - מה שכתוב במגלה.

חכמים דרשו מהפסיק במשלי, שניתן להוסיף את מגילת אסתר לכתבי הקודש. נראה, שם הבינו שיש בה תוספת חשובה, שאינה נמצאת בשאר הספרים. מברייתא שמופיעה בהמשך אותו פרק, משותמע שתוספת חשובה זו שמוטיפה המגילה היא התוספת היחידה שהיה צריך להוסיף לתורה (שם יד, א):

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנו לאם לישראל, ולא פחתו זו לא הותירו על מה שכתוב בתורה, וחוץ מפרק מגילה: מייד דריש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: קל וחומר - ומה מעבדות לחירות אמרין שירה, ממיתת לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נמו נימאנ'...
רב נחמן אמר: קרייתא זו הילא.

הנביאים תיקנו, שיקראו את מגילת אסתר כשרה על החצלה, ורב נחמן מוסיף שעיצם הקריאה היא למעשה אמרית היל.

אך בירושלים לא הסתפקו בכך (מגילה פ"א, ה"ה):

רב ורבי חנינה ורבי יונתן ובר קפרא ורבי יהושע בן לוי אמרו: המגילה הזאת

נאمرة למשה מסיני¹, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

אין זו תוספת על כתבי הקודש, ואף לא על התורה. ח מגילה היא חלק בלתי נפרד מהتورה שניתנה בסיני!

על מקורות אלה נשאלות מספר שאלות:

1. מה החוספת החשובה כל כך שמחדשת לנו מגילת אסתן?
2. מדוע חשוב שה מגילה תחיה חלק נפרד מהتورה שניתנה בסיני?
3. מדוע ח מגילה נתפסת כשרה או כחלל?

הגר"ש גורן זצ"ל, בספרו "מועד יישראל" (עמוד קפט), מבאר את כוונת היירושלמי:

כדי להסביר שיטה תמורה זו יש לומר, שאין כוונתה לקבוע שכל המשופר במגילת אסתן נאמר למשה מסיני, אלא שני ערכי היסוד של האמונה היהודית ה galomim ב מגילה, אסתן ניתנו למשה מסיני. הערך הראשון - תאומנות בהשגת העליונה הפועלת בתוך הטבע ומגינה על עם ישראל. ככלומר, ניסים המתרחשים לא על ידי שינוי מערכות הטבע, אלא שעצם התרחשויות האיוועים הטבעיים ברצף שבו אירעו הרי הוא נט. זה לעומת יציאת מצרים, בה התרחשו הניסים מעל מערכות הטבע, ולא בתוך הטבע. נמצינו למדים, שניי האיוועים החסתוריים - ניסי יציאת מצרים מחד, וכן מרדי מאידך - פועלו בשני מסלולים מנוגדים: יציאת מצרים בדרך על-טבעית, ואילו ניסי פורים בדרך הטבע. אך מטרתם היה זהה: הופעת ההשגת העליונה כדי להבטיח את המשך קיומו של עם ישראל.²

התורה הזכירה ניסים על-טבעיים; מגילת אסתן באה להזכיר יסוד לא פחות חשוב - ההשגת הנסתורת של הקב"ה, זו שאינה משדדת את מערכות הטבע אלא פועלת בתוך הטבע. ומספרם הדבר, שם היא אינה נזכרת ב מגילה, אך השגתנו מנהה את כל מחלק העניינים.

icut מובן גם מדוע צריכה המגילת להיות חלק בלתי נפרד מהتورה שניתנה בסיני - שכן שתי צורות אלה של השגחה שקולות זו כנגד זו, ואין הקשר של הקב"ה עם מתבטה רק בנייסים. לכן חשוב היה לבסס את מעמד הר סיני על שתי צורות אלו:

1. bahwa אף מנה מקרא מגילה במשמעותה שלו (קוטר יעשה).
2. הערך השני שמביא שם הגר"ש גורן זצ"ל הוא, שאין להאמין בחיק הgalot, שכן בכל גלות קיימת סכנה לעם ישראל. אך אין לנתקד בערך הראשון.

בכך נפתרת גם השאלה השלישית: סיפור המעשה מנקודת מבטו זו, שאין כאן מקוריות או מזל, אלא זו פעלתו של הקביה, הרי הוא כשרה ומתל על הנס. עצם החקירה בכך ופרסומה ברבים אומרים שירה והלל.

על פי יסוד זה נבון גם כמה הלוות שנאמרו לגבי מקרא מגילה, ואין מוכנות לנו מתחומים אחרים. המשנה בדורותה (סימן תרצ, ס'ק סב) פוסק בשם המגן אברהם³:

ואם בעת החותם קורין אותה בצדורה בצדורי בתי הכנסת, אז אפילו יש לו מאה אנשים בביתו - מצוה לילך לשם, משום 'ברוב עם הדות מלך'.

על פי מה שביארנו ניתן להסביר כאן, שככל שישpor חנס מסופר בעם רב יותר - הרי בכך מתגברת ומושרת החקירה בהשחתו של חי ובידו הפעלת גם בתוך הטבע. לכן, הכהרים מקדימים ליום הכנינה (משנה מגילה א, א), שהרי צריך למצוא את הדרך בה יסופר סיפור המגילה בצייר הגadol, ביותר, דבר שמתאפשר במקומות אלו רק ביום הכנינה.

כאן יש נפקא מינה נדולה לcomes הכתלה, כאן לא שייכת הסברה "אחד עשרה ואחד עשרה ריבואי", אלא "במקהלה ברכו אלקים"⁴; כתע מובנת גם ההלכה (רמב"ס מגילה א, א):

ואפילו כהנים בעבודתן מבטלים בעבודתן ובאיו לשם עז מקרא מגילה. וכן מבטלים תלמוד תורה לשימוש מקרא מגילה, קל וחומר לשאר מצוות של תורה שכולן נדוחין מפני מקרא מגילה.

במגילה, וביחود כשהיא נקראת ברוב עם, ישנו לקח אמונה שאסור להחמיר, ולכן כל מצוות תורה נדחות מפניה, אף על פי שהיא מדובר טופרים⁵.

ב: ההשוואה לזכה תנאה⁶

בפרשת צו, הסמוכה לשנה לפורים, נאמר (ויקרא ז, יב):

אם על תודה יקריבו, והקריב על זבח התודה חלות מצוות בלולת' בשמו
ורקיקי מצוות משחמים בשמו:

- .3. על פי הבביה והרין.
- .4. על פי המשנה ברכות ז, ג.
- .5. תהילים סח, כז.
- .6. כדעת הרמב"ס שם.
- .7. מפני אבי מורי מאיר יבדליא.

לקרבן תודה מספר דינים יהודים: הוא קרוב על חמץ ולא על מצות; הוא נאכל ביום קרבנו ובלילה שלמחרתו (בניגוד לשאר שלמים, שנאכלים לשני ימים ולילת אחד). הבדלים אלו העסיקו את חז"ל והפרשנים.

הגמא בברכות (נד, ב) מגדרה מי חס אלה הzcrcim להודות:

אמר רב ייחודה אמר רב: ארבעה צריכין ליהודות - יורדי חיים, חולכי מדברות
ומי שהיה חולה ונתרפא וממי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא.

לא מדובר פה על מי שנעשה לו נס על-טבעי יוצא דופן, אלא על אדם שהיה במצב מסוכן או במקומות סכינה ו עבר זאת בשלות. לכורה - מחלך עניינים טبعי, מעשים בכל יום! אבל הגمرا משמעה לנו, שגם במקרים אלו צריך האדם להכיר בהשגת היה ולחוזות לו על כך: הגمرا לומדת זאת מפרק קז בתנאים, שם מזכירים ארבעה אללה, ועליהם נאמר (פסוקים כא-כט): "יודו לת' חסדו ונפלוותיו לבני אדם. ויזבחו זבחי יהודה, ויספרו מעשי ברנה". אלו האנשים החביבים בזבח תודה. אך לא זו בלבד, אלא חס גם צריכים בספר "מעשי ברינה". ואכן, המקיריב קרבן תודה אומר עליו "מזמור לתודה" (תהלים ק). מזמור זה אינו מבטא תודה אישית, אלא קורא לכלום:

הרינו לה' כל הארץ, עבדו את ה' בשמחה... דעו כי ה' הוא אלקים, הוא עשו
ולו אנחנו... באו שעריו בתודה... חווו לו, ברכו שמו.

האדם המודע שהוא האלוקים, ולכן הוא קורא ל"בל הארץ" להריע לו, להודות לו, לברך בשמי ולעבדו בשמחה - הכל כהוזאה על השגחת ה'. שמחה בהוזאה באה על ידי ריבוי המשתתפים בה. כל אדם שעושה שמחה, מזמן אליה את כל ידידיו ורעו ומשתדל לעשות אותה ברוב פאר והדור: ככל שמספר האנשים רב יותר - כך גם תגדל השמחה.
וכך מסביר גם האברבנאל את טעמו של הדין, שזכה תודה נאכל ביום קרבנו (פרשׁת צו, ד"ה וזאת תורה):

כי הנה חייה זה כדי לפרשׁת הנס. וזה; שהבעל שלמי תודה; כשהוא רואה שלמוני אינם נאכלים אלא ליום ולילה עד חצות, הוא מזמין על שלמי תודתו אהינו ואוחבינו ומיזהעיו לאכול ולשמוח עמו. וישאלו זה את זה על מה היה תודתו והוא יגיד לתם הניסים והנפלאות שעשה עמו ה', "וירוממוهو בקהל עם ובמושב זקנים יהללהון" (תהלים קז, לב).

בכך שהאדם המקיריב זבח תודה מחויב לאכול את קרבנו ביום קרבנותו, עליו להזמין אנשים אחרים שישיינו לו לאכול. כך נוצר מצב שלולם מדברים ומספרים על הנס, שהוא

בעצם השגחה בזרך הטבע. רק על ידי כך שהאדם יספר סיפור זה ברבים, מנקודות מבט זו של הودאה לה, תשתרש בלביו החרכה כי לא כוחו ועוצמת ידו עשו לו את החיל הזה; לא הייתה זו מקריות, אלא היו אלה חסדי ה' שעלהם עליו לחודות ברבים.

כיסונו של זבח התודה כך גם יסודה של מגילת אסתר. את שניות מאפיין גילויים של השגחת ה' וחסדיו בזרך הטבע, וההודה על כך⁸. גם ב מגילת אסתר יש עניין גדול לקוראה בקהל רב ככל האפשר, כדיוק כמו בזבח התודה שלוilio מסופר ברבים, והזכיר אותו קורא לכל הארץ להריע לה. הצד השווה שבתס - "ויתבוננו חסדי ה'" (תהלים קז, מג), גם, ואולי דווקא, מתוך זרך הטבע. פסוק זה נאמר באותו פרק שמננו למזהה הגمراה מי הם החיבורים בזבח תודה, لكن נאמר בו "ויתבוננו" - כדי לראות את חסדי ה' בזרך הטבע צריך להתבונן בו, להבין שיש יד מכוונת מאחורי הדברים. מה שאינו כן בזרך הניסית - שם הכל גלי, והיד המכוונת נראהת לעניין כל.

ג. לעתיד לבוא

הנה אנו מוצאים, שגם לגבי מגילת אסתר וגם לגבי זבח תודה יש בחז"ל מימורה דומה. לגבי מגילת אסתר כותב הרמב"ם בסוף הלכות מגילה (ב, יח) על פי הירושלמי (מגילה פ"א, ה"ה):

כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידיין ליבטל לימות המשיח חוץ מגילת
אסטר.

וכך גם אומר המדרש לגבי זבח תודה (ויקרא ר'בה ט, ז):

רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם רבי מנחם דגליהא: לעתיד לבוא כל
חקרבנות בטלין, וקרבן תודה איינו בטל.

מה פשר השוואה זו בין המגילה ובין קרבן התודה? על כרחינו פתרונה טמון בסוד המשותף שהזכרנו.

הרמב"ם (מלכים יא, ג) מסביר כיצד תתבצע הגאולה העתידה על ידי מלך המשיח:

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותן ומופתים וחדש
דברים בעולם או מחית מתים, וכיוצא בדברים אלו. אין הדבר כך⁹.

8. ועיין בחו' אדם הלכות מגילה, כלל קנה, מא עד סוף הספר.

9. ועיין עוד שם בפרק, וכן בהקדמת הרמב"ם לפתק חלק מהדורות מורי' הרב שליט'א עמודים קלט. ובביאורו עמוד קעה, ד"ה הרווחה; ובעמוד קען, ד"ה הרמב"ם.

בניגוד לנאות מצרים שעשתה בדרך ניסית, הנאות העתidea תיעשה בזורך הטבע. הביטוי הנadol ביוטר להשגת ה' יהיה במהלך עניינים מקרי לאורה, שיביא למלכות עם ישראל בארץו ולבניין בית המקדש. לא על ידי עשר מכות ולא בק:right; ים סוף, אלא במהלך נסתר אך מכון הטוב.

עת מובן וברור מודיע לא יבטלו מגילת אסתר וזבח תודה לעתיד לבוא. הרוי יסודות העיקריים והמשמעות הוא הכרת השגחתו של ה' וחסדיו בדרך הטבע, הניתוב הנסתור של מהלך העניינים. **ישוד זה הוא ישותם של ימות המשיח.**

על פי זה נוכל להסביר באופן שונה את הפסוקים המפורטים מירמייהו (כג, ז-ח) :

לכן הנה ימים באים נאם ה', ולא יאמרו עוד : חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים. כי אם : חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארץות אשר הדוחתים שם, וישבו על אדמותם.

רוב המפרשים מסבירים, שהכוונה היא שהניסים יהיו כל כך גדולים, עד שניisi יציאת מצרים יתגמדו על ידם. אך על פי הרמב"ם שריאנו, הדברים הם הפוכים : כשרואה שפהה על חיים מה שלא ראה יהוזקל בן בוויל נחר כבר¹⁰ – אין זו חכמה לומר "זה אל-לי" (שםות טו, ב). כשהל העם, מקטונו ועד גודלו, רואה לנגד עיניו עשר מכות ועמדו אש וענן – התגובה המתבקשת היא "חי ה'". המדרגה הגבוהה יותר שתתבטא ביוםות המשיח, היא לומר על מהלך עניינים טبعי "חי ה'"! להכיר גם בכך את ידו החזקה וזרועו הנטויה של הקב"ה¹¹. ובחכורה זו יקיים (ישעיהו יא, ט) :

כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

10. על פי מגילתה שירה ג.

11. על פי זה ניתן להסביר גם את המחלוקת המופיעה בגמרה (ברכות יב, ב) על פסק זה. בן זומא טוען, שכאשר יגעו העולם למדרגה של הכרה זו, ממילא תיעקר יציאת מצרים מקומה, שהרי במצב הקודם, של הזכרת nisi יציאת מצרים והכרה בהשגתו של הקב"ה על ידם, לא תהיה כל מעלה. אך חכמים סוברים "שהתaea שעבוד מלכויות עיקר וכייציאת מצרים טפל לו" – כלומר : שני היסודות עדיין יעמדו במקומות (כפי שכתב הגר"ש גורן וצ"ל), אך העיקר יהיה המדרגה אליה יגיע העולם בהכרה בהשגת הנסתורת.